

MÁDI GABRIELLA

A BALLADÁTÓL A PARÓDIÁIG

(MARCÁSÁK GERGELY: *FETEKE-TISZA*)

Marcsák Gergely a kárpátaljai magyar irodalom egyik ígéretes tehetsége, aki mind a helyi irodalmi élet szervezőjeként, mind pedig alkotóként szer-teágazó irodalmi tevékenységet folytat. Az irodalom népszerűsítéséhez ze-nészként is hozzájárul, hiszen számos, főként kárpátaljai költők tollából származó verset zenésített meg. Első verseskötete a *Fekete-Tisza*, amely egyaránt tartalmaz közösségi témában született és személyes darabokat is, illetve a versek jelentős része ötvözi ezt a két témát. A szerző előszeretettel merít ihletet környezetéből, és valóban leginkább kárpátaljai jellegű olva-satokat ösztönöznek ezek a versek, hiszen inkább a helyi olvasó tud azono-sulni a lírai énnel. Végző soron a kárpátaljai közönségnek valamivel többet mondanak ezek a versek. Sőt van olyan műve is, melynek megértése (a szöveg szintjén) egyenesen lehetetlen a helyi, szláv szókölcsönzésekkel megtűzdelt nyelvváltozat ismerete nélkül. A kárpátaljai költészetre jellem-ző hagyománytisztelet is tetten érhető a kötetben: gondosan kidolgozott művek a kötet darabjai. Számos vers építkezik ütemhangsúlyos, szabályos rímelésű sorokból. Az első ciklus több darabját olyan történelmi esemé-nyek vagy hősök ihlették, mint az 56-os forradalom, a sztálini elhurcolá-sok vagy Oleksza Dovbus. Mind forma, mind tartalom tekintetében illesz-kednek a kötet versei abba a költészeti hagyományba, melynek Vári Fábián László is vállalója, ami feltételezhetően részben abból fakad, hogy a szerző az elismert kárpátaljai költő munkásságának kutatásával foglalkozik. Az irodalmi hagyomány folytatása mellett azonban aktuális témákkal is kísér-letezik a költő, illetve helyenként antik szereplők és időmértékes strófák színesítik a kötetkompozíciót.

A szerző a kötetet három ciklusra tagolta, melyek közül *A vonatokról* című az első, melyben túlnyomóan történelmi témájú versek kaptak helyet. A ciklus címadó verse egyben nyitóvers is, melyben – csakúgy, mint e ciklus több más versében – a vonat, az „úton levés” az életút metaforája-ként értelmezhető. Az utazás-életút metaforát bontja ki a szerző *Különjárat* című költeményében is, melynek könnyed, ütemhangsúlyos sorai és ko-

moly tartalma között izgalmas ellentét feszül. A vers nyitóképe egy sokak számára ismert helyzet, egy zsúfolt buszon való utazás élménye: „*Este ma is buszra szálltam, / s én lettem a busz maga, / Egyszeriben fájni kezdett / hatvan utas bánata.*” A busz tere a negyedik strófában kitágul, az egymás iránt közömbös „*embermassza*” immár az egész emberiség: „*Nyomorunk már senki gondja, / a menetdáj életünk. / Mind egymással takarózunk. / Tudjuk, hová érkezünk.*”

A kötet címadó verse és a *Jódeső* című költemény zárja a ciklust. A *Fekete-Tisza* már a címével jelzi, hogy Kárpátaljához köthető vers. A fekete szín szimbolikája pedig sejteti a borongós, komor hangvételt, melyet a három strófánként visszatérő temetés-kép tovább erősít. A *Jódeső* nyitóképeben szereplő „*Öreg pásztorok az éjszakában*” a Megváltó születésének jól ismert történetét idézi fel az olvasóban. De már az első strófa harmadik sorától kiderül, hogy ez egy posztapokaliptikus, elvadult, halált hozó közege, mely hiába várja a megváltó jódesőt. A lehangoló látomásban az utolsó versszak csillant némi reményt: „*Am minthogy ő sem élhet mindörökké, / lebomlik egyszer a plutónium, / és átváltozik gilisztafúrt röggé / a vegyszerekből öntött pódium*”. Ez a remény is hamisnak tűnik azonban, hiszen végső soron akkor semmisül meg a halálos mérég, amikor már minden más élőlény halott, a várva várt jódeső pedig soha nem jött el.

A kötet második ciklusa az *Alkony a vitrinben* címet viseli, csakúgy, mint a nyitóvers. Ez a része a kötetnek az előzőnél is személyesebb darabokat tartalmaz: egyes versek témája a szerelem. Utóbbiak talán egyik legszébb darabja a *Gyorséttermi anzix*. Az érzés szinte szétfeszíti a vers szerkezetét, váltakozó szótagszámú sorok alkotják a különböző terjedelmű versszakokat: „*Mondtam volna, hogy szép vagy? / Hazugság. / Mert hazug, ki jó szó híján / Egy alantasabbal csorbítja lényed. / És én is az vagyok. / Mert nyelvem ezer árnyalatát / Agyamban hiába építem toronnyá, / Mire megjelenesz / Ott, az már bokádig sem ér.*” Egy sokkal nyugodtabb, meghitt szerelmi líra példája a *Karácsonyi vásár* című vers, melyet feltehetően egy valós karácsonyi vásár élménye ihletett. Ebben a költeményben is párhuzam figyelhető meg az érzés és a megformáltság között, hiszen az azonos szótagszámú sorok négyesoros, keresztrímes versszakokba rendeződnek.

Forma és tartalom tekintetében a kötet harmadik ciklusa, az *Éber estén* mutatja a legnagyobb változatosságot. A művek közös vonása a humor, mely különböző mértékig, de a kötet e részének csaknem minden darabjában megcsillan. Ennek ékes példája a nyitóvers, a *Mátyás anyja Prágában*

című, melynek már az alcíme is árulkodó: a kárpátaljai lét tragikomikus balladája. Nem is ez az egyetlen ballada a verseskötetben, illetve a kötet több darabjánál is megfigyelhetők egyes, a műfajra jellemző vonások. A *Fekete-Tisza* egyik kritikusa, Szentmártoni János egyenesen „az Arany János-i ballada egyik megújítóját” üdvözli a fiatal költőben. A kijelentés ugyan nem teljesen alaptalan, hiszen a szerző sikeresen kísérletezik a műfajjal, annyiban azonban pontosításra szorul, hogy Arany *Mátyás anyja* című balladájára játszik rá a költő, a címet és a formát felhasználva, de a kárpátaljaiak számára aktuális kérdésekkel (külföldi munkavállalással, a behívók fenyegetésével) megtöltve. Így inkább tekinthető ez a mű egy humoros stílusgyakorlatnak, melyben frappáns köznyelvi fordulatok oldják a téma komolyságát, mint az Arany János nevéhez fűződő balladai hagyomány folytatásának. Talán a ciklus címadó verse az egyetlen, amelyből hiányzik a humor, viszont átszővi a sorokat egyfajta pajzán játékoság, melyet a mű végére egy alpáriba hajló hangnem vált fel. Habár nem új keletű jelenség a szépirodalomban, itt kissé mégis öncélúnak tűnik, és nem feltétlenül járul hozzá pozitívan a vers esztétikájához.

A kötetet kézben tartva megállapíthatjuk, hogy Marcsák Gergely nem ír sokat, a versek megformáltsága, stílusa, zeneisége azonban bőségesen kárpótolja az olvasót. A kötetért a költő idén augusztus 16-án magyar állami kitüntetést, Gérecz Attila-díjat kapott. A díj az egyik legrangosabb, kifejezetten fiatal szerzőknek adható szakmai elismerés, amelyet az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc hősi halottja, Gérecz Attila költő emlékére alapítottak. A korábbi díjazottak között szerepel többek között Lackfi János és Grecsó Krisztián is. A díj egy ígéretes pályakezdés méltó elismerése, melyre a tehetséges elsőkötetes szerzőket jelölik. Reméljük, a költőnek sikerül majd tovább fejlődnie, hangjának még inkább letisztulnia, és a hagyományt, amelynek folytatója, megújítania.

(Marcsák Gergely, *Fekete-Tisza*, Budapest, KMTG, 2019.)